

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ

Уређује
А. БЕЛИЋ

уз сарадњу

д-ра *Алексића Радомира* (Београд), д-ра *Вуковића Јована* (Сарајево), д-ра *Коларића Рудолфа* (Љубљана), *Конеског Блажа* (Скопље), д-ра *Павловића Миливоја* (Нови Сад), д-ра *Сивановића Михаила* (Београд), д-ра *Томановића Васи* (Скопље), д-ра *Храстиче Маји* (Загреб)

XXIII КЊ. 1—4

БЕОГРАД
1958

ДАНАШЊИ ТРШИЊКИ ГОВОР

1. Говор Тршића, родног места Вука Караџића, проучавао сам у времену од 28. VIII. до 11. IX. 1957 године. Желим овде да изразим захвалност Српској академији наука на материјалној помоћи којом ми је омогућила боравак у Тршићу.

За науку је било од несумњивог интереса да се утврди у коме се правцу развијао тршињки говор од Вукова времена до данас. Изванредни језик Караџићев постао је толика драгоценост наше културе — наш савремени српскохрватски књижевни језик, па је оправдана намера да се види како се за последњих стотинак година развијао говор родног места „оца наше новије књижевности“.

У основици данашњег тршињког говора, разуме се, лежи Вукова гласовна, акценатска, обличка, синтаксичка и лексичка система. Постоје, међутим, ипак извесне разлике. Циљ је овога рада да покаже у чему су те разлике. Овде ће бити речи о оним особинама данашњег тршињког говора у којима се он разликује од Вукова језика или о онима које чине специфичну карактеристику његову.

Најважнија разлика јесте у судбини јекавизма. Вук је чист јекавац — данашњи тршињки говор претставља слободну мешавину јекавизма и екавизма.

Сем тога, и у области акцента постоји изванредан број разлика које се могу сматрати принципским.

Најзад, постоји још изванредан број гласовних, обличких и синтаксичких разлика између данашњег тршињког говора и Вукова језика.

I

2. Данашњи тршињки говор није доследно јекавски. Екавизам продире у великој мери. Може се рећи да се екавски облици јављају подједнако спонтано као и јекавски. Код старијих особа јекавизми долазе чешће него код млађих, али је екавизам исто тако саставни део и њихова говора. На тај начин данашњи тршињки говор претставља мешавину јекавског и екавског изговора. Треба нарочито истаћи да је та мешавина потпуно слободна. Изузимајући неколико посебних случајева, управо сви облици који се јављају у јекавском чују се и у

екавском изговору. Екавизам се несумњиво шири под утицајем школе и администрације¹.

3. Као посебне треба навести ове случајеве:

а) И у тршићком говору доследни су икавизми који постоје и у књижевном језику нашем: *нисам, није, сјарији*, 3—7 sg. *жџни*, 3—7 sg. *мџни, двџ(х)*.

б) Кратко *џ* испред *ј* у коренима глагола *вџати, гџати, до-дџати, смџати, сџати* даје *и*: *развијџе, развијџаџа, развијџаџу*, — *грџе*, — *дџијо*, — *смџали*, — *сџе, сџу, сџали, идсијџемо, идсију, идсијо, си-јџа*. Екавски облик покатошто се може чути једино од глагола *сџати: сџали, сџање*.

в) Аорисни облик глагола *биџи*: *биџаде, бијаде* гласи увек тако; исп. и имперфекат *бијаше*.

г) Доследно је *гриџи*. Поред *смџо* — *смџела* говори се и *смџо* — *смџела*. Поред *Бедџрад* у Тршићу се говори и *Бидџрад*. Само кажу *биљежџи*.

Да овде истакнемо и облике радног придева и аориста глагола *хџиџи*: *сџџо, не сџџеде* и *ћџо, ћџли су, не ћџеде*; исп. и *шџџеде*.

д) Глаголи VII Белићеве врсте чија се инфинитивна основа завршава на *-џи* у облицима саграђеним од те основе имају и м. џ: *видио, живими, објџлио, џреџиџио, сјџдио, сјџдиџи, сџдиџи* и сл. Забе-лежко сам само три примера са е м. џ: *видео, обдџео, разбдџео*.

ђ) Нешто је сложенији однос префикса *џрџ-* и *џри*.

а) Префикс *џре-* (< *џрџ-*) у великом броју случајева добро се чува: *џресџдник, џрџславе* (1 pl.), *џрџчиџка, џребџаџиџи, џребџаџуџемо, џре-баџивали, џрегрџџе, џредаваџи, џредаџу, џредџали, џредџано, џрезирали, џре-коџаџо, џрекрџиџи се, џремесџиџо, џремџо, џресџаџуџу, исџресџџџџа, џреџиџио, џрџшли, у џредџне чџло, џредџиџе*.

б) У мањем броју случајева јавља се *џри-* (: *џрџ*): *око Приџобра-жџџа, џриџбаџи џриџко џџега, џриџбаџили, џрисрџџиџу* (begegnen).

џ) Изворни префикс *џри-* чува се у тршићком говору: *џриџаџиџељ, џриџаџиџељом, џриџаџиџели, џо џриџроди, џриџмаџу, џриџчал су* (sic!), *џриџчиџуџџе*.

д) Међутим, често место изворног *џри-* долази *џре-*: *сџџе се џре-бавџи за сџџву, џрезнаџу, џрекуџчили блиџзу, џрџлеџиџен, џремџиџио, џрџџо Румуџнима, џрџџравџаџу џџуди за зџму, џрџџуџџаџиџе, џрџџуџџали, џрџслоџџа џс куџу, џрџсџиџиџџе жџџиџина*.

е) Прилог *џрџ* гласи двојачко у Тршићу: *џриџе* x 7 и *џрџе* x 6.

џ) Предлози *џред, џреко* и *џрема* гласе такође двојачко: *џред, џреко, џрема* и *џрид, џриџко, џрџма*.

е) Данашњи тршићки говор карактерише изванредан број лексичких икавизама:

а) Од глагола *бежџиџи* забележко сам ове икавске облике: *биџжи* imp., *биџжџе, биџжџали* x 2. Видећемо ниже да овај глагол у тршићком говору може гласети и *бџџежџиџи* (*бџџежџиџи*) и *бџџџаџиџи* (*бџџаџиџи*).

¹ Милош С. Московљевић, Акценатски систем поцерског говора, Бгд. 1928; стр. VIII. Исти, Данашња граница између екавског и јекавског изговора у Србији, Прилози П. Поповића, књ. IX (1929) 109—122.

- β) Име птице *die Meise* Тршићани доследно изговарају: *си ница*
 γ) У Тршићу се данас говори *сџира* и *сџера*.
 δ) *Das Beet* Тршићани зову *лија* и *леја*.
 ε) Да овде наведемо да се у Тршићу поред *ддсиа* говори и *ддстии*
 а да се м. *берићей* доследно говори *бирићей*.

4. У свим осталим случајевима у данашњем тршићком говору слободно се мешају јекавски и екавски облици.

Наведићемо најпре примере са кратким **ѓ**.

а) јекавски облици:

бјежанијѓ, вјѓирењача, кољено, на кољену, лѓба, лѓбац, цѓло лѓио, мјѓсѓцу, мјѓсечина, мјѓсио, мјѓсиа, на равном мјѓсѓу, ијѓсме, ијѓсму, у ирѓљеће, ирѓљећа, Сѓијѓйановић, усјева; бјѓгѓ, бјѓжѓ, исијѓво, исијѓк, ијѓва, идбјѓгли, идсјѓдѓ се, идсјѓдају, сјѓдиши, сјѓдио, сјѓди, сјѓли, сјѓшио се, увјѓере; ирѓљеши рѓдови; ддље, идилје (nach), —

ђѓвѓјка, ѓѓвѓјку, ѓѓд, ѓѓца, ѓѓцѓ; нађѓли, сађѓенѓ, сађѓесѓи, идђѓрај.

Тршићани говоре једино *ђе*: *ђе је ѓѓвѓјка, ѓѓ ми је, шѓмо ѓе је Мѓлорѓд; нѓђе, ниђе*. Исп. и: *како гђ знаш*. — Поменимо овде псеудо-јекавизам *кољеба*. Можда облик *кољеба* ипак не оправдава дефинитивно тумачење облика *кољеба* (м. *колиба*) утицајем глагола *колѓбаши се* (ЈФ XXI 113).

б) екавски облици:

дѓда, дѓвѓјкѓ, дѓвѓјку, дѓца, дѓцѓ, дѓо, збѓгови, кудѓље, лѓба, лѓбац, ориљају за лѓшинѓ, у лѓио, мѓсѓец данѓ, шѓри мѓсѓѓца, мѓсѓѓи, мѓсѓиа, мѓсѓѓу, недеља, недељѓ, иѓсма, ирѓљеће, смѓна, Цвѓѓико, чѓвѓк, чѓвѓка, чѓвѓку; бѓгали, бѓжѓ, нѓ верујѓм, дѓшѓро, иѓшѓчили, идбѓгосмо, идсѓдају, идсѓдѓше, сѓдѓ, сѓдиши, сѓднѓмо, сѓиши, сѓђѓм, ѓмо, ѓсиѓѓ сам; вѓран; сѓсѓдени, цѓо; ддље, лѓишије, иѓшкѓ, идслѓн, умѓсио.

Доследно је *нѓкѓи*, кроз *нѓко дѓбѓ* (sic!), *нѓкѓј, нѓкѓко, нѓђе, иднеки, иднеко*. — Док се, с једне стране, употребљава једино лик *ђе*, с друге је стране опет једино у употреби: *ѓвде, вѓде, нѓде*.

5. Треба обратити пажњу на изговор јекавске замене за дуго **ѓ**. Није очуван класични Вуков јекавски изговор за дуго **ѓ**.

Прво. Само се спорадично рефлекс за дуго **ѓ** са силазним акцентом изговара се кратким силазним акцентом на *и*. Међутим, и тада се на вокалу *е* налази дужина: *сиѓѓно, лиѓѓио, и гриѓѓиши*; исп. и voc. sg. *дѓјѓѓше*. Такође ређе може се чути и изговор *иѓѓ* (= *и* + сонантни елеменат *ѓ* + *ѓ*) *сиѓѓно*. Као типичан изговор рефлекса за дуго **ѓ** са силазним акцентом може се, међутим, сматрати онај при ком се на *е* налази дуги силазни акценат. Вокал *и* при таквом изговору до извесне је мере редукован, нслогован је. При завршетку његова се артикулација сужава до артикулације сонантног *ѓ*: *иѓѓѓди*. Треба истаћи да се покатишто може чути и изговор *јѓѓ*: *мјѓѓи*. — Вуков изговор забележио сам само у ликовима *дѓије, ирѓје*.

Друго. Рефлекс за дуго *ѣ* са данашњим узлазним акцентом изговара се тако што се на вокалу *e* налази дуги узлазни акценат. Вокал *и* је неслогован и при завршетку његова се артикулација сужава до артикулације сонантног *i*: *д^иѣше*. И овде треба истаћи да се покатишто може чути изговор *д^иѣше*.

Треће. Рефлекс за неакцентовано дуго *ѣ* изговара се тако што се на вокалу *e* налази дужина. Вокал *и* је и овде неслогован па се при завршетку и његова артикулација сужава до артикулације сонантног *i*: *д^ин^иѣла*. Разуме се, и овде се покатишто може чути и изговор *д^ин^иѣла*.

Нема никакве сумње да овакав изговор јекавских замена за дуго *ѣ* произилази из тенденције губљења јекавизма у данашњем тришићком говору. С обзиром да сам напред показао све примере које имам за спорадичан изговор јекавских рефлекса за дуго *ѣ*, у даљем излагању навестићу само примере са најчешћим изговором.

а) јекавски облици:

*ср^иѣду, цв^иѣће, см^иѣни, ц^иѣд^и, ц^иѣг^иамо, б^иѣли њас^уљ,
л^иѣио, —
вр^иѣме, д^иѣше, зв^иѣзд^бм, мл^иѣка, од^иѣло, њ^иѣска, с^иѣло,
с^иѣла, ис^иѣч^е, нас^иѣч^е, об^иѣлио, од^иѣлио се, р^иѣшио, с^иѣч^е се,
вр^иѣдна, л^иѣио; ц^иѣла, —
д^ин^иѣла, задр^иѣм^ам, ис^ир^ес^иѣ^а, одр^иѣм^ам, д^иц^иѣг^им,
уб^иѣл^е, њ^иѣша се, њ^ир^екр^иѣч^{ка} мала.*

Према *ѣца*, *ѣд* говори се и *ѣше*, *ѣдо*, према *к^дљено* — *к^дљ^на*, према *м^ѣѣд* — *м^ѣѣд^а*, према *и^диље* — *и^диљ^н*. — Доследно је: *г^њѣдо*.

б) екавски облици:

*м^ѣња се, м^ѣси се; б^ѣл^ѣ с^ук^{ње}, б^ѣл^ѣга и^ла^шна, л^ѣв^а н^ѣга, л^ѣв^а
и^лѣ^ћка; л^ѣио, —
б^ѣду, в^рѣме, д^ѣлови, д^ѣше, м^ѣси^а, м^лѣко, р^ѣк^ѣ, р^ѣк^а, с^иѣна,
ц^рѣв^а; њ^ѣб^ѣд^и (sic!), њ^ѣд^ѣлио, њ^рѣм^ѣно, с^ѣч^ѣ, с^ѣч^у, ув^рѣдио;
в^ѣрна, в^ѣрно, л^ѣиѣ, ц^ѣл^им, ц^ѣло л^ѣио, ц^ѣлу; р^ѣш^{ко}, —
д^нѣиѣ, д^нѣли, д^дѣр^ин^ѣла, и^зн^ѣиѣ, р^аз^ум^ѣм, у^ид^ѣр^ѣб^и;
на^ир^ѣд, д^иш^лѣн, и^дсл^ѣн.*

Напомена. Као што се види из наведеног материјала, у тришићком говору *ц^ѣ* никад не даје *ѣ*, нити се појављују гласови *с'* и *з'*, нити *и^ѣ*, *б^ѣ*, *в^ѣ*, *м^ѣ* икад дају *иље*, *бље*, *вље*, *мље*.

II

6. И у области акцента данашњи тришићки говор не поклапа се у свему са Вуком. Разуме се, Тришић има Вукову четвороакценатску систему млађих новоштокавских говора. У највећем броју случајева тришићки је акценат једнак с Вуковим. Међутим, иако у овоме раду нећемо приказати у целини акценатску систему тришићког говора, потребно је да наведемо оне категорије које имају принципски значај, а у којима се данашњи тришићки говор не слаже са Вуком. Те су категорије:

прво, скраћивање извесног броја Вукових неакцентованих дужина; друго, постојање неакцентованих дужина којих нема код Вука; треће, акценат одређеног придевског вида; четврто, акценат личних и демонстративних заменица.

7. У тршићком говору нису очуване све Вукове неакцентоване дужине. Скраћивање дужина зависи пре свега од темпа говора: при споријем говору оне се боље чувају, при бржем лакше губе. Сем тога, од значаја је за судбину дужина квалитет и квантитет акцента. Дужине се боље чувају после узлазних него после силазних акцената; исто тако, дужине се боље чувају после кратких него после дугих акцената. Доследно се изговарају после кратког узлазног акцента (*иџџу*). Најчешће се губе после дугог силазног; при бржем говору дужине се после дугог силазног редовно губе (*кажџџ*). Дужине се, сем тога, најпре губе у последњем отвореном слогу (*кџџџ*, али и *исџџџџ* и сл.). Најзад, у врло малом броју случајева задржавају се две дужине; скраћује се она која није непосредно иза акцента (*иџџџџ* gen pl.).

Слични услови који доводе до скраћивања дужина констатовани су у Поцерини (Московљевић, о. с. VI, 1 и 54 и д.), Банату (П. Ив и ћ, ЈФ XVIII, 143—144) и Срему (ЈФ XX, 279—281).

8. У извесним категоријама у данашњем тршићком говору јављају се дужине којих нема код Вука. Три су категорије тих дужина:

- а) дуљење пред сонантом;
- б) дужине неких заменичких наставака;
- в) дужина наставка *-о* (< *-л*) у радном придеву масс. и кад њије постао контракцијом.

а) Од дуљења пред сонантом треба навести:

α) Дужину вокала суфикса присвојних придева на *-ов*, *-ев* и *-ин*: *Миланџџџ*, *Радџџџ*, *Очџџџ*, *Драгџџџ*, *Љубџџџ*, *Сџџџџ*. Ова појава постоји на Косову и Метохији², у плеваљском³, у Пиви и Дробњаку⁴, Ускоцима⁵, Поцерини⁶, Мачви⁷, Срему⁸ и славонској Посавини⁹. Данило Вушовић за дијалекат Источне Херцеговине који је испитивао наводи дужину само код наставка *-ин* (СДЗБ III 53). Није лако објаснити зашто код Вука суфикси присвојних придева на *-ов*, *-ев* и *-ин* немају дуг вокал кад та дужина постоји и у савременом дробњачком и у савременом тршићком говору. Једно се ипак сигурно може рећи: ова је појава свакако прилично стара у западној Србији. Списак говора у којима се она јавља указује на једну, и то прилично стару изоглосу србијанско-војвођанско-славонску. Сматрам да чињеница што ова дужина по-

² Гл. Елезовић, Речник косовско-метохишког дијалекта I (*Андрић* — стр. 16) и II (*Очџџџ* — стр. 47).

³ Гојко Ружичић, СДЗБ III 141—142.

⁴ Јован Л. Вуковић, СДЗБ X 274—275.

⁵ Милија Станић, ГлСАН V 2,329.

⁶ М. С. Московљевић, Акц. сист. поц. говора, стр. VI и 38.

⁷ Мој материјал.

⁸ Мој материјал.

⁹ Стј. Ившић, Rad 196, стр. 156—157.

стоји и у тршићком говору оправдава мој предлог да се та дужина призна и у књижевном језику¹⁰.

β) Присвојна заменица 3 л. јд. м. р. гласи у тршићком говору *његдѣ*. Овако је и у славонској Посавини¹¹, Срему¹², Мачви¹³, Поцерини¹⁴, Ресави¹⁵, и на Косову и Метохији¹⁶.

γ) Број *јѣдан* у Тршићу се изговара *јѣдан* и *јѣдѣн*. Облик са дужинном забележен је у славонској Посавини¹⁷, Срему¹⁸, Мачви¹⁹, Поцерини²⁰.

δ) 1. л. јд. ргаес. гл. *јѣсам* гласи у Тршићу *јѣсам* и *јѣсѣм*. Облик са дужинном забележен је у славонској Посавини (*jesām*)²¹, Срему²², и Мачви²³.

ε) Instr. sg. именица *о/ѣо* основа има дуг наставак суфикса: *са свдѣѣм вѣдѣм, ѣравѣм, чѣѣм, ѣѣѣм, — нѣѣѣм, ѣѣѣм*. Овако је у Срему²⁴ и Мачви²⁵. Исп. у Ресави: *ѣѣѣм* и *ѣѣѣм*²⁶.

б) Наставак gen. - асс. sg. личних заменица у данашњем тршићком говору дуг је: *менѣ, ѣѣѣ, сѣѣ, ѣѣѣ*. Овако је у Поцерини²⁷, Мачви²⁸ и Срему²⁹.

в) У радном придеву мас. наставак *-о* дуг је и кад није постао контракцијом: *вѣѣѣ, ѣѣѣѣ*; исп. и *бѣѣѣ је се, ѣѣѣѣ се, ѣѣѣѣ сам*. Овако је у Поцерини³⁰ и Мачви³¹.

9. У одређеном виду придева акценат се повлачи према крају у много већем броју категорија него код Вука: *здравѣ сѣѣѣ, слабѣ, бѣѣѣ, ѣѣѣ ѣѣѣ, ѣѣѣ ѣѣѣ, ѣѣѣ ѣѣѣ, на ѣѣѣ ѣѣѣ, ѣѣѣ ѣѣѣ, ѣѣѣ, ѣѣѣ ѣѣѣ, ѣѣѣ ѣѣѣ, ѣѣѣ ѣѣѣ* и сл. У већој или мањој мери ова се појава јавља у Поцерини³², Мачви³³, Срему³⁴, славонској

¹⁰ НЈ н с VIII. св. 5—6 (1957) 184—188.

¹¹ Стј. Ившић, Rad 196, стр. 157.

¹² Мој материјал.

¹³ Мој материјал.

¹⁴ М. С. Московљевић, Акц. сист. поц. гов. 50.

¹⁵ М. Ивковић, СЕЗБ 41, 318: *његдѣ*.

¹⁶ Гл. Елезовић, Речник I 469: *његдѣ*.

¹⁷ Стј. Ившић, Rad 196, 156.

¹⁸ Мој материјал.

¹⁹ Мој материјал.

²⁰ М. С. Московљевић, Поц. 51.

²¹ Стј. Ившић Rad 196, 156.

²² Мој материјал.

²³ Мој материјал.

²⁴ Мој материјал.

²⁵ Мој материјал.

²⁶ М. Ивковић, СЕЗБ 41, 299.

²⁷ М. С. Московљевић, Поц. 49.

²⁸ Мој материјал.

²⁹ Мој материјал.

³⁰ М. С. Московљевић, Поц. VI.

³¹ Мој материјал.

³² М. С. Московљевић, Поц. 36—46 passim.

³³ Мој материјал.

³⁴ Мој материјал.

Посавини³⁵, шаптиновачком³⁶, Жумберку³⁷, Горњој Крајини³⁸ и дубровачком³⁹. Као што је врло добро познато, о принципској страни ове појаве говорио је проф. А. Белић у своме делу којим је изванредно задужио упоредну словенску акцентологију — Акценатским студијама I, Бгд. 1914.

10. У gen. - асс. sg. личних заменица, ако се испред заменичког облика нађе проклитика, акценат се преноси на проклитику у виду кратког силазног: *кдд мене, њ мене, д(д) шебе, дд њега, кдд њега, у њега* и сл. Ова појава забележена је у Поцерини⁴⁰, пљеваљском⁴¹, Жумберку⁴², Срему⁴³ и Мачви⁴⁴.

Демонстративне заменице *овај* и *онај* у данашњем тршићком говору чешће се акцентују кратким силазним акцентом на првome слогу: *двāј, двā, двб, днāј, днā, днб*. Ређе се могу чути *двāј, днāј* и сл. Слично је у Поцерини⁴⁵, Мачви⁴⁶ и Срему⁴⁷.

III

11. Једна од врло карактеристичних особина фонетике савременог тршићког говора јесу редукције вокала. Редукције могу бити: а) потпуне и б) делимичне.

а) Нарочито је честа потпуна редукција вокала *и*:

сирѐм-мо, —

лѐсите (= лезите), бāцти, —

кāж-му, бил смо, најурли, њроширло, смирло се, —

миршиѐ, узмā, да вдимо, ддлазмо, бдрли се, вддла, зардбли,

дн с'и(з) Шљивовѐ, сā њма, слан-ну, за сидлиѐм, —

вршамце, Добрловићи, угарѐм, идкуили, увашила, увашили.

И вокал *у* такође може бити потпуно редукован: *двда, изгицли, крецли, њрѐ з биле*. За вокал *е* исп. *у мене, ддцла*.

Ако се испред редукованог вокала налази неки од сонаната *л* или *н* а за њим долази сугласник, при изговору се ствара нека врста вокалног *л* и *н*:

рдлце, вршамце, —

гранца, Корѐња, Лдзња, мошидња, њечѐња, шѐња,

шѐњу, склдили се, окрѐкли се.

Ако се после редукције вокала нађу један до другог два иста или слична сугласника или сонанта, не долази до губљења једног од

³⁵ Стј. Ившић, Rad 197, стр. 45, 49, 50.

³⁶ Стј. Ившић, Rad 168, стр. 142.

³⁷ Милко Поповић, Die Betonung in der Mundart von Žumberak, Zeitschrift für slavische Philologie VI 356—357.

³⁸ Н. Симић, О биљењу акцента у школским књигама, NVj VIII 104—111.

³⁹ М. Решетар, Die Betonung 129.

⁴⁰ М. С. Московљевић, о. с. 48—49.

⁴¹ Г. Ружичић, о. с. 147.

⁴² Милко Поповић, о. с. 362.

⁴³ Мој материјал.

⁴⁴ Мој материјал.

⁴⁵ М. С. Московљевић, о. с. 50.

⁴⁶ Мој материјал.

⁴⁷ Мој материјал.

них, већ се оба изговарају: *вдл-ми су, извдл-ми, развдл-ми, сѣрѣм-мо, слдн-ну.*

б) Делимична редукција захватила је такође првенствено вокал и: *Буд^дмир, рдд^дшеле, шен^нце, идс^сја се, лдв^вми, — йдрод^дцу, — избд^дц^цми, йреку^кчи^чми, — Јдв^вчић, вдл^лка.* За вокал е исп.: *йдокош^шна*; за вокал о: *јз^зрѣ.*

12. Код радног придева *masc. sg.* доследна је контракција завршне групе *-ао*: *ддишб, шишб, йризнб, — казб му, — бдловб, друговб, йрдново.*

И групе *-ео* и *-уо* контрактибилне су, али недоследно: *извб, йдјб, сјрвб, — йзнб, дднб, јзб, — йдгинб* али и: *видео, разбдео, разумео, усјеб сам, — йромѣнуб се.*

Група *-ио* не контрахује се.

У средини речи *-ао* > *-а* у примерима: *рднйк, јндоко.*

13. Честе су елизије вокала:

— вокал *а*: *д'идѣмо, д'удамо;*

— вокал *и*: *јд б' у сјднбу бдо,*

— вокал *у*: *нис изишли, нис имали, дн с' й(з) Шљивовѣ* и сл.

14. Сугласника *x* нема у тршићком говору: *кдѣсу, лѣбац, мдом.* Место *x* може се јавити *к*: *Крисѣос, крабри, крабро.* У интервокалном положају после губитка *x* јавља се *в* (*чдване*), или *ј* (*сндја*). И Тршићани говоре и *вдла* и *фдла*.

15. Сугласник *ф* Тршићани радо замењују сугласником *в*: *вдмилија, вдрба, вдрбѣм, вѣс, вишеклија, йрѣвимо.* Може се, међутим, чути и *ф*: *фѣс, фдмилија.*

16. Од појава у сугласничким групама треба истаћи ове:

а) иницијална група *мн* > *мл* у *мдго*, али се подједнако чује и *мндго*;

б) поред чешћег *зѣмља* чује се и *зѣмља* при чему *-мљ-* > *-мњ-*;

в) сонант *в* у групи *-вл-* понекад се губи: *йрдслаља* (поред *ндбавља* и сл.); пример *Лдсја* (=Власти) показује да се *в* може губити и у групи *-вл-*;

г) група *-вн-* > *-мн-* у: *здмнѣ се, здмнѣмо, дамно, угдмнѣм;*

д) Име села *Грначара* (1 *sg.*) Тршићани изговарају *Грмчара*; исп. и: *Грмчарац, Грмчарка, Грмчаруша;*

ђ) група *-ћњ-* > *-шњ-*: *Вдшњак* (име селу), *йомдшњик, кшшњи;*

е) иницијална група *шн* > *ш* у речи *шѣница*;

ж) иницијална група *йч* > *ч* речи *чѣла*;

з) у именице *бдшча* чува се старија група *-шч-*;

и) сугласници *с* и *з* једначе се по месту образовања с потоњим *љ* и *њ*: *ш њим, йжљубимо, рджљубий, йж њивѣ* и сл.;

ј) спирант *з* губи се испред *н* код глагола *знаши*: *ндѣш*; појава, међутим, није доследна: *знди* и сл.;

к) у Тршићу се говори *вдо, ндо, вдо, вдо, ндо,*

л) и тршићки говор познаје облик *ндмасийр* добијен метатезом.

17. Треба истаћи још ове гласовне појаве:

а) у *praes.* глагола *мдћи ж* > *р*: *мдрѣм, мдрѣш, мдрѣ, мдрѣмо, мдрѣше, мдрѣ;*

- б) предлог *без* у Тршићу доследно гласи *брес*;
 в) према књижевном *чараје* у Тршићу је увек *чдраје*;
 г) прелаз завршног *в* (> *ф*) > *й* забележио сам у речи *чдршај*.
 За однос *в-ф-й* исп. и *Јейишић* (али исп. и *Јефишо*) и (покатшто) *двийшина*;
 д) хаплоглошки облик *кѹруз* у Тршићу је чешћи од облика *кукѹруз*;
 љ) у конструкцији *с очѣм* јавља се *о* као покретни вокал (*сѧ чѣм*).
 Овде је *о* дошло свакако према *с двѣм* или сл.;
 е) говори се *долѣко* и *далѣко*.

IV

18. Од морфолошких појава треба, најпре, поменути да се лична имена типа *Драго* у поп. sg. завршавају увек на *-о*: *Гајо, Драго, Жићо, Јефишо, Крсѣшо, Луко, Љубо, Рајо, Сѣмо, Чѣдо* итд. Деклинирају се по типу: *Бѣро-Бѣрѣ, Драго-Драгѣ, Жићо-Жићѣ-Жићи, Рајо-Раји, Сѧво-Сѧву* (асс. sg.) итд. Ово потврђују и присвојни придеви *Драгѣин, Љубѣин* и сл.

19. Вишесложна мушка лична имена на *-је* завршавају се у тршићком говору на *-ја*: *Аксѣнишија, Вићѣнишија, Вићѣнишији* dat. sg., *Димѣирија, Савѣишија*.

20. Резултат II палатализације у dat. - loc. sg. именица *а* основа чува се у тршићком говору: *на вѧзи, задрузи* и сл. Једино сам забележио *мѧјки*. Међутим, палатализовани сугласник јавља се и код личних имена: *Јулци, Слобѣдѧнци*.

21. Од тросложних женских личних имена на *-ица* voc. sg. једнак је поп. sg.: *Дрдѣица, дди вѧмо; Мѣлица, нѣси мѧми дрвѧ*.

22. У instr. sg. именица *ѣ* основа шири се наставак *-ом*: *с мѧшићом* поред *с мѧши*. Отуда и adv. *нѣћѣм* поред *нѣћи*, *дѧћѣм* поред *дѧћу*.

23. Наставак *-и* у gen. pl. именица *а* основа врло је чест: *видрѣи, гѹски, мѧчки, ѣйѣки*.

24. Однос тврдих и меких основа померен је у корист тврдих основа:

а) у instr. sg. именица *ѧо* основа *тѧсѣ* и *пеутг*. доследно долази наставак *-ом* м. *-ѣм*: *Кокѣшовићом, нѣжѣм, дрѹгим ѣрѧвѣѣм, Пријѣићом, грѣжѣћом, камѣћом, ѣићом*;

б) заменица *вѧсь* гласи *сѧд*. Прилог *ѧдишо* доследно тако гласи. Изузев придева *врућо* х 2, у свим осталим категоријама, према бројним примерима које имам, наставци меких основа добро се чувају.

25. Обрнуто, у примерима *ѣрућѣви, фѣсѣви* јавља се наставак *-ѣви* место очекиваног *-ѣви*.

26. Кад се уз облике instr. sg. личних заменица *ја, ѣи* и повратне заменице *себе, се* употреби предлог, поменути заменички облици могу гласити: *сѧ ѣѣбом, зѧ сеѣом*.

27. Присвојна заменица 3 л. мн. гласи у Тршићу двојачко: *њѣов* и *њѣѣ*.

28. Придевски наставак *јѣ* сачуван је у тршићком говору у именима празника: *Јѣвѧдѧн, Нѣкољдѧн*.

29. Од именица fem. a основа придеви на *-ски* граде се уствари од придевске основе на *-н*: *армијску, аустијински, дивизијску, њемајдински, рајински* и сл.

30. Карактеристични су за данашњи тршићки говор компаративи: *вјшљи, дђљи; лђишији, мекшији*.

31. У конјугацији, у презенту се истичу ове појаве:

а) код глагола VII и VIII Белићеве врсте наставак *-е* у 3 pl. praes. чува се у већини примера: *баве, награде, дјазе, увере* итд. У мањем броју случајева јавља се у м. е: *одлазу, односу, мдлу*. У 3 pl. praes. глагола *хитиши* доследан је наставак *-у*: *дђу, нећу*;

б) код глагола I Белићеве врсте чија се инфинитивна основа свршава на *к* и *г* продрли су у 3 pl. praes. сугласници *ч* и *ж* из осталих лица презента где су добивени I палатализацијом: *довучу, ијечу, сечу, шучу, мдрју (< мдржу)*;

в) глаголи *имати, даћи* и *знаћи* имају двојак облике презента:

α) са проширењем презентске основе елементом *д*: *имадем. имаду*, — *дадем, даду*, — *знадем, знадеш*;

β) без елемента *д*: *имам, дам, знам*;

г) од глагола *ишкати* praes. у већини случајева гласи: *ишкә, ишкәју, дшкә* и сл. Само сам од једне старице, рођене у Коренити, суседном селу удаљеном од Тршића 2 км., а која је удата у Тршићу где живи већ више од педесет година, чуо облик *чәм*;

д) од глагола *ијрскаши* и *мљескаши* praes. гласи *ијрићә, мљешићә*; од глагола *њискаши*: *њишићә* и *њишићә*; од глагола *ишкаши*: *ишкә, ишшә* и *ишћә*.

32. И глаголи на *-ћи* граде футур од „супинског“ облика: *дбће, наће* и сл.

33. Из 3 pl. аориста *-и-* се шири и на остала лица множине: *оддошмо, погледашмо*. Ова појава, додуше, није доследна: *идосмо, идбегосмо*.

34. Код глагола I Белићеве врсте чија се инфинитивна основа завршава сугласницима *с* и *з* у трпном придеву јавља се *ш* и *ж* аналогном према глаголима VII Белићеве врсте: *донешен, извешене, повешене* и сл.

Трпни придев глагола *кршиши* гласи *кршићен*. Исп. и: *кршићеница, раскршићено, кршићавә*.

35. Од облика имперфекта у тршићком говору чува се једино *бијаше*. Прилог времена прошлог изгубљен је без трага.

36. Од појава у глаголским основама треба истаћи:

а) у Тршићу се говори *изіћи (изићи)* и *изаћи (изаћи)*;

б) глагол *врећи* гласи *вршиши*;

в) говори се и *мешуши* и *мешуши*;

г) постоји узајамни утицај тренутних и итеративних глагола, па се према *иустиши* говори и *иусташаши, наиусташаши*, а према *иушиши* и *иушиши*;

д) сличан је утицај основе тренутног глагола *йрислѡнѣи* на итеративни *йрислањати* те се каже: *йреслоњати*; такође м. *склѡњати* говори се према *склѡнѣи* и *склѡњати*; тако, сматрам, треба схватити и облик именице *дѡгођај* м. *дѡгађај*: он се развио према *дѡгѡдиѣи*;

ђ) према књижевном *намеиѣати* у Тршићу се говори *намеиђати*; сем напред наведених облика, глагол *йуиѣати* гласи и *йуиђати*;

е) од глагола *гледати* чува се у Тршићу и старија основа *праес.*: *гледѣи*;

ж) говори се *јѡиѣати*;

з) глагол *бежати* има двојаке облике:

а) *бѣжати* (*бјѣжати бижати*) и

б) *бѣгати* (*бјѣгати*);

и) глагол *биѣти* — *будѣм* има доследно правилне књижевне облике *праес.*: *будѣм, будѣи* итд.

37. Бројеви од 11—19 гласе у Тршићу: *јѣданѣс, дванѣс, йтринѣс, чѣшрнѣс, йѣтинѣс, шѣснѣс, седѡмнѣс, осѡмнѣс, девѣтинѣс*.

38. Говори се *чѣшверо, сѣдмери, ѡсмери, дѣшверо* и сл. поред *дѣвѣшоро, двајѣшоро* и сл.

39. Карактеристичан је прилог *јѣднѡћ* (*einmal*).— У тршињком говору у употреби је предлог *увече* у значењу „*уочи*“: *увече Бѡжиђа на Бѡднѣидѡн*.

40. У вези са партикулама треба најпре истаћи да се партикула *зи* јавља врло често уз показне заменице: *двизи, са ййизим војником, окрѣнли се ййизим йѡшѡком, ййизим йушѡм, ййизи људи, да ме ййизим на-учи, дници*.

Прилог *днда* доследно гласи *дндај*.— За партикулу *н* исп. *дѡклен, дндан, дшѡлен, идслен, идшлѣн*; за партикулу *к*: *шѡдека*; за партикулу *р*: *дзѡр*.

V

41. Карактеристично је за синтаксу тршињког говора да у њему као и у Поцерини⁴⁸ уз глагол *ййѣати* долази ген. а не асс.: *ййѣај Милкѣ, ййѣѡ бакѣ, ййѣѡ жѣнѣ њѣговѣ, ййѣѡ мѡмѣ*.

42. Уз предлог *за* за исказивање намере или намене долази у тршињком говору често ген. м. асс.: *да се дрѣ за курѡзѡ, ориѡјај за лѣшнѣ, свињ за свињѡ*. Међутим док је у Поцерини ова појава доследна⁴⁹, у тршињком говору није: *идчнѡ драиш за курѡзѡ, йрѣйрављај људи за зѡму*.

43. Тршињани радо објекат исказан енклитичким обликом личних заменица стављају иза глагола (предиката): *нисам ни ййѣѡ и(х), је с' нашѡ га, нисам ни вѣидѡ га*.

Берислав М. Николић

⁴⁸ Московљевић, о. с. V.

⁴⁹ Московљевић, о. с. V.

Резюме

Берислав М. Николич

Современный говор Тршича

Автор изучал говор Тршича от 28.VIII до 11.IX.1957.

В основах современного говора Тршича лежит языковая система Вука, в смысле фонетическом, акцентном, морфологическом, синтаксическом и лексическом. Всё-же существуют и известные различия между языком Вука и теперешним говором Тршича.

Прежде всего, Вук является настоящим екавцем, а в современном говоре Тршича мы находим свободное смешение екавизмов и экавизмов. Кроме того, в нынешнем говоре Тршича существует известное число икавизмов, которых нет у Вука.

Далее, и в области акцента есть некоторые различия, которые следует считать принципиальными. Самое важное то, что в современном говоре Тршича не сохранены все неакцентированные длинные имеющиеся у Вука, и что, кроме того, существуют длинные которых у Вука не было.

Наконец, замечается еще известное количество фонетических, морфологических и синтаксических разниц между современным говором Тршича и языком Вука.